

Τρίτη Ενότητα

Η Μεγάλη Επανάσταση (1821-1830)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η Φιλική Εταιρεία

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικό διδακτικό στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να αντιληφθούν τους λόγους που επέβαλαν τη μυστικότητα των ενεργειών της Φιλικής Εταιρείας.
2. Να κατανοήσουν το ρόλο που διαδραμάτισε η Φιλική Εταιρεία στην οργάνωση της Επανάστασης του 1821.

Στην ενότητα επιχειρείται μία σύντομη παρουσίαση της δράσης και της σημασίας της Φιλικής Εταιρείας. Η ίδρυσή της πραγματοποιήθηκε με στόχο την οργάνωση και το συντονισμό του Αγώνα, ένα αίτημα που κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 18^{ου} αιώνα ήταν έντονο τόσο ανάμεσα στους Έλληνες εμπόρους και λογίους όσο και στους Φαναριώτες ευγενείς. Η οργάνωσή της ακολούθησε τα πρότυπα των διαφόρων μυστικών, καρμποναρικών οργανώσεων που δρούσαν την περίοδο εκείνη σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Η προσπάθεια των μελών της να συνδέσουν τη Φιλική Εταιρεία με τα ρωσικά σχέδια περί επέκτασης σε βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, έγινε εμφανής τόσο με την ανάληψη της Αρχής από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη όσο και από τον σαφή σχεδιασμό για ταυτόχρονη έναρξη της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία, στις δύο ημιαυτόνομες ηγεμονίες που διέσχισε ο Δούναβης και που για περισσότερα από εκατό χρόνια διοικούσαν Έλληνες ηγεμόνες, και στην Πελοπόννησο.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Ο όρκος των Φιλικών δινόταν, προκειμένου να διατηρηθεί η μυστικότητα γύρω από την ύπαρξη και τους στόχους της Φιλικής Εταιρείας.

Πηγή 2. Ο Κολοκοτρώνης υπήρξε μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Εξουσιοδοτήθηκε, μάλιστα, να μυήσει σ' αυτήν και άλλους. Η μαρτυρία του είναι σαφής και για την ημερομηνία που η Φιλική Εταιρεία αρχικά είχε ορίσει ως έναρξη του Αγώνα: 25 Μαρτίου 1821.

Εικόνες 1-3. Οι τρεις ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας προέβησαν στην ίδρυσή της έχοντας ως γνώμονα το κοινό καλό του ελληνισμού. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα η Εταιρεία, χάρη στις ενέργειές τους, εξαπλώθηκε ευρέως.

Εικόνα 4. Συνηθιζόταν εκείνη την εποχή η αναπαράσταση της Ελλάδας ως σκλαβωμένης γυναίκας. Οι αγωνιστές συντέλεσαν στο σπάσιμο των δεσμών της.

Εικόνες 5-6. Η Οδησός υπήρξε ένα από τα σπουδαιότερα κέντρα του παροικιακού ελληνισμού. Η ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας εκεί, της προσέδωσε την ιδιαίτερη θέση που κατέχει ανάμεσα στις άλλες ελληνικές παροικίες.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

Η δράση της Φιλικής Εταιρείας

«Ένα πλήθος από απεσταλμένους, αδιαφορώντας για τους κόπους και τους κινδύνους, διέσχισαν προς κάθε διεύθυνση την ευρωπαϊκή Τουρκία, καθώς και όλες τις ξένες χώρες, όπου υπήρχαν Έλληνες, και μούσαν τους πατριώτες στο μυστήριο της Εταιρείας, της οποίας ο κύκλος μεγάλωνε μέρα με την ημέρα.

Όλα τα νέα ελληνικά βιβλία, όλα τα περιοδικά φύλλα, όλες οι ιδιωτικές αλληλογραφίες περιείχαν κάποιον υπαινιγμό σχετικό με τη μεγάλη σκηνή που θ' άνοιγε. Αυτοί οι υπαινιγμοί ήταν ακατανόητοι στον κάθε άλλον, εκτός από τους μνημένους· και μάλιστα οι περισσότεροι απ' αυτούς δεν γνώριζαν παρά ατελώς το κύριο ελατήριο αυτής της μηχανής: χάνονταν ανατρέχοντας στην αρχή του πρώτου υποκινητή. Αλλά όλοι ήταν πεπεισμένοι για την ύπαρξη μιας αόρατης δύναμης, έτοιμης να δώσει την πρώτη ώθηση».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επανάστασης*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 63.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.**Η εξέγερση στη Μολδοβλαχία**

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:**

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να αντιληφθούν τους λόγους που οδήγησαν στην απόφαση για εξέγερση στη Μολδοβλαχία.
2. Να μάθουν για τις κινήσεις του Υψηλάντη και ιδίως για τη μάχη στο Δραγατσάνι.
3. Να κατανοήσουν πως η εξέγερση στη Μολδοβλαχία βοήθησε στην επιτυχία του αγώνα στην Πελοπόννησο.

Η εξέγερση στη Μολδοβλαχία υπήρξε η εναρκτήρια φάση της ελληνικής Επανάστασης. Με αυτήν φαίνεται πως στόχος των επαναστατημένων Ελλήνων δεν ήταν η απελευθέρωση μόνο της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας, αλλά η αναβίωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Αν και το σχεπικό σχέδιο υπήρξε αναμφίβολα εξαιρετικά τολμηρό και αμφιλεγόμενο, οι βαλκανικές του διαστάσεις, μέσω της πρόσκλησης του Υψηλάντη προς τους Σέρβους και τους ντόπιους Ρουμάνους να συμμετάσχουν και αυτοί στην Επανάσταση, συνηγορούν προς την παραπάνω άποψη. Ο αφορισμός του Αλέξανδρου Υψηλάντη από τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε' δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως ένδειξη ενδοτισμού, αλλά ως μια σαφής προσπάθεια να αποτραπεί η διαφαινόμενη γενική σφαγή των χριστιανικών πληθυσμών της αυτοκρατορίας. Άλλωστε, ο απαγχονισμός του Γρηγορίου Ε' αποδεικνύει τόσο την δυσχερή και μειονεκτική του θέση εντός του πλαισίου της οθωμανικής διοίκησης όσο και την καχυποψία του Σουλτάνου απέναντί του.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Με την επιστολή του αυτή ο Αλέξανδρος Υψηλάντης ενημερώνει τον Ξάνθο για τον ενθουσιασμό που επικρατούσε κατά την έναρξη της εξέγερσης στη Μολδοβλαχία και του ζητά να μεριμνήσει για την υλική υποστήριξή της.

Πηγή 2. Ο Ιερός Λόχος του Υψηλάντη έλαβε το όνομά του από τον αρχαίο Ιερό Λόχο των Θηβαίων, πολεμώντας το ίδιο ηρωικά.

Πηγή 3. Ο Ανδρέας Κάλβος εμπνεύστηκε από τη θυσία των Ιερολοχιτών και τους αφιέρωσε μία από τις Ωδές του. Σ' αυτήν τους χαρακτηρίζει ως «γνήσια της Ελλάδος τέκνα» και «πεσόντες διά την πατρίδα».

Εικόνες 1-2. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης υπήρξε γόνος μίας από τις ισχυρότερες φαναριώτικες οικογένειες. Ήταν αξιωματικός του ρωσικού στρατού και ηγέτης της εξέγερσης στη Μολδαβία. Παρά την αποτυχία του κινήματός του, η δράση του στη Μολδαβία ωφέλησε τον Αγώνα.

Εικόνα 3 και 5. Οι εξεγερμένοι Έλληνες στις Ηγεμονίες αντιμετώπισαν με αποφασιστικότητα ισχυρότερες και πολυπληθέστερες οθωμανικές στρατιωτικές δυνάμεις.

Εικόνα 4. Η επαναστατική προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη αποτελεί μνημείο πατριωτισμού και σάλπισμα ελευθερίας (παρατίθεται κατωτέρω ως επιπλέον πηγή).

Επιπλέον πηγές και εικόνες

Η επαναστατική προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη

«Η ώρα ήλθεν, ω Άνδρες Έλληνες! Πρό πολλού οι λαοί της Ευρώπης, πολεμούντες υπέρ των ιδίων Δικαιωμάτων και ελευθερίας αυτών, μας επροσκάλουν εις μίμησιν, αυτοί, καίτοι οπωσούν ελεύθεροι, επροσπάθησαν όλαις δυνάμεσι να αυξήσωσι την ελευθερίαν, και δι' αυτής πάσαν αυτών την Ευδαιμονίαν.

Οι αδελφοί μας και φίλοι είναι πανταχού έτοιμοι, οι Σέρβοι, οι Σουλιώται, και όλη η Ήπειρος, οπλοφορούντες μας περιμένωσιν· ας ενωθώμεν λοιπόν με Ενθουσιασμόν! η Πατρίς μας προσκαλεί!

Η Ευρώπη, προσπλώνουσα τους οφθαλμούς της εις ημάς, απορεί διά την ακινησίαν μας, ας αντιηχίωσι λοιπόν όλα τα Όρη της Ελλάδος από τον Ήχον της πολεμικής μας Σάλπιγγος, και αι κοιλάδες από την τρομεράν κλαγγήν των Αρμάτων μας. Η Ευρώπη θέλει θαυμάση τας ανδραγαθίας μας, οι δε τύραννοι ημών τρέμοντες και ωχροί θέλουσι φύγει απ' έμπροσθέν μας.[...]

Με την Ένωσιν, ω Συμπολίται, με το προς την ιεράν Θρησκείαν Σέβας, με την προς τους Νόμους και τους Στρατηγούς υποταγήν, με την ευτολμίαν και σταθερότητα, η νίκη μας είναι βεβαία και αναπόφευκτος, αυτή θέλει στεφανώση με δάφνας αειθαλείς τους Ηρωικούς αγώνας μας, αυτή με χαρακτήρας ανεξαλείπτους θέλει χαράξη τα ονόματα ημών εις τον ναόν της αθανασίας, διά το παράδειγμα των επερχομένων γενεών. Η Πατρίς θέλει ανταμείψη τα ευπειθή και γνήσιά της τέκνα με τα βραβεία της δόξης και τιμής· τα δε απειθή και κωφεύοντα εις την τωρινήν της πρόσκλησιν, θέλει αποκρηύξη ως νό-

θα και Ασιανά σπέρματα, και θέλει παραδώση τα ονόματά των, ως άλλων προδοτών, εις τον αναθεματισμόν και κατάραν των μεταγενεστέρων.

Ας καλέσωμεν λοιπόν εκ νέου, ω Ανδρείοι και μεγαλόψυχοι Έλληνες, την ελευθερίαν εις την κλασικήν γην της Ελλάδος! Ας συγκροτήσωμεν μάχην μεταξύ του Μαραθώνος και των Θερμοπυλών! Ας πολεμήσωμεν εις τους τάφους των Πατέρων μας, οι οποίοι, διά να μας αφήσωσιν ελευθέρους, επολέμησαν και απέθανον εκεί! Το αίμα των τυράννων είναι δεκτόν εις την σκιάν του Επαμεινώνδου Θηβαίου και του Αθηναίου Θρασυβούλου, οίτινες κατειρόπωσαν τους τριάκοντα τυράννους, εις εκείνας του Αρμοδίου και Αριστογείτωνος, οι οποίοι συνέτριψαν τον Πεισιστρατικόν ζυγόν, εις εκείνην του Τιμολέοντος, όστις απεκατέστησε την ελευθερίαν εις την Κόρινθον και τας Συρακούσας, μάλιστα εις εκείνας του Μιλτιάδου και Θεμιστοκλέους, του Λεωνίδου και των τριακοσίων, οίτινες κατέκοψαν τοςάκις τους αναριθμήτους στρατούς των βαρβάρων Περσών, των οποίων τους βαρβαροτέρους και ανανδροτέρους απογόνους πρόκειται εις ημάς σήμερα, με πολλά μικρόν κόπον, να εξαφανίσωμεν εξ ολοκλήρου.

Εις τα όπλα λοιπόν φίλοι η Πατρίς Μάς Προσκαλεί!

Αλέξανδρος Υψηλάντης

Την 24ην Φεβρουαρίου 1821, Εις το γενικόν στρατόπεδον του Ιασίου».

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης αποβιβάζεται στο Ιάσιο στις 22 Φεβρουαρίου 1821

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

Η επανάσταση στην Πελοπόννησο

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να αντιληφθούν την κατάσταση που επικρατούσε στην Πελοπόννησο κατά την έναρξη της Επανάστασης.
2. Να γνωρίσουν τα πρόσωπα που πρωτοστάτησαν στην έναρξη του Αγώνα.
3. Να μάθουν για τις πρώτες επιτυχίες της Επανάστασης.

Η επανάσταση στην Πελοπόννησο ξεκίνησε την άνοιξη του 1821 και ήδη μέχρι το καλοκαίρι του ίδιου έτους είχε σημειώσει τις πρώτες της επιτυχίες. Η επικράτησή της, παρά το αρνητικό απέναντί της κλίμα που επικρατούσε στην ευρωπαϊκή διπλωματία, συνετέλεσε στο να ενθαρρυνθούν ευρύτερα στρώματα του ελληνικού πληθυσμού να λάβουν τα όπλα. Η στρατηγική δεινότητα του Κολοκοτρώνη, σε συνδυασμό με την πολιτική αλλά και τη στρατιωτική εμπειρία που διέθετε ο πληρεξούσιος της Αρχής της Φιλικής Εταιρείας, Δημήτριος Υψηλάντης, συνεισέφεραν στην ενίσχυση των ελληνικών δυνάμεων.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Αυτή η συζήτηση ανάμεσα σε Τούρκους και Έλληνες τις παραμονές της Επανάστασης δείχνει το βαθμό σύνδεσης και γνωριμίας που υπήρχε ανάμεσα στις δύο πλευρές. Φανερώνει επίσης πως οι Οθωμανοί δεν αιφνιδιάστηκαν από την εκδήλωση της Επανάστασης.

Πηγή 2. Ο κλήρος της Πελοποννήσου συντέλεσε τα μέγιστα στην έκρηξη της Επανάστασης, προτρέποντας τους λαϊκούς να συμμετάσχουν σ' αυτήν.

Εικόνα 1. Ο Δημήτριος Υψηλάντης, αδελφός του Αλέξανδρου, ήλθε στην Πελοπόννησο ως Πληρεξούσιος της Γενικής Αρχής και οργάνωσε τον Αγώνα. Έλαβε μέρος στην Α' Εθνοσυνέλευση ως πρόεδρος του Βουλευτικού. Συμμετείχε σε σημαντικές πολεμικές συγκρούσεις. Στο πρόσωπό του συνδυαζόταν ο πολιτικός και ο στρατιωτικός ηγέτης.

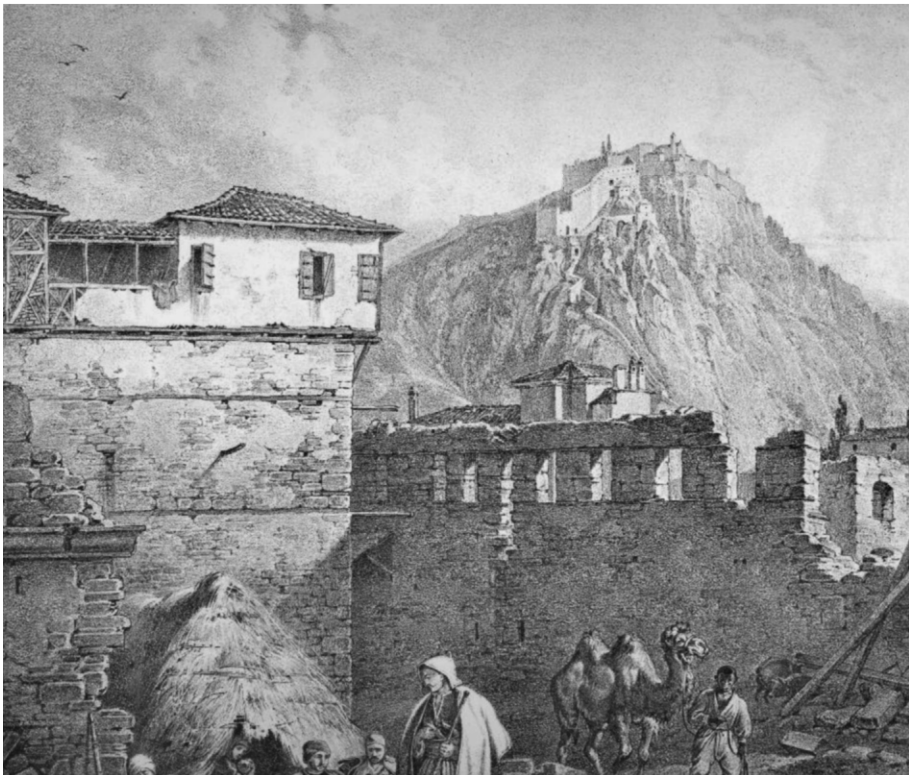
Εικόνα 2. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης υπήρξε ο αδιαφιλονίκητος στρατιω-

τικός ηγέτης της Επανάστασης. Πρωταγωνίστησε σ' όλες τις κρίσιμες συγκρούσεις των πρώτων χρόνων (Τριπολιτσά, Δερβενάκια) και συνέβαλε καθοριστικά στην εδραίωσή της. Την εποχή της βαυαροκρατίας υπέστη διώξεις, όπως και πολλοί άλλοι αγωνιστές. Προς το τέλος της ζωής του υπαγόρευσε τα *Απομνημονεύματά* του στον Γ. Τερτσέτη.

Εικόνα 3. Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός υπήρξε κεντρική μορφή στην οργάνωση του Αγώνα στην Πελοπόννησο. Εκπροσωπώντας την Εκκλησία, ευλόγησε την Επανάσταση και συμπεριλαμβάνεται στους πρώτους κληρικούς που έλαβαν μέρος σ' αυτήν.

Εικόνα 4. Οι μάχες της Επανάστασης ενέπνευσαν πλήθος Ελλήνων και ξένων ζωγράφων και απαθανάτιστηκαν σε δεκάδες πίνακες.

Εικόνα 5. Ο χάρτης απεικονίζει τις κυριότερες επαναστατικές εστίες στην Πελοπόννησο.

Εικόνα από το Ναύπλιο την εποχή της Επανάστασης

Επιπλέον πηγές και εικόνες

Διακοίνωση που επιδόθηκε στις 26 Μαρτίου από το Αχαϊκό Διευθυντήριο σε όσους προξένους των ξένων Δυνάμεων δεν είχαν ακόμη εγκαταλείψει την πόλη

«Ημείς το Ελληνικόν έθνος των χριστιανών, βλέποντες ότι μας καταφρονεί το οθωμανικόν γένος και σκοπεύει όλεθρον εναντίον μας, πότε μ' ένα και πότε μ' άλλον τρόπον, απεφασίσαμεν σταθερώς, ή ν' αποθάνωμεν όλοι, ή να ελευθερωθώμεν· και τούτου ένεκα βαστούμεν τα όπλα εις χείρας, ζητούντες τα δικαιώματά μας. Όντες λοιπόν βέβαιοι, ότι όλα τα χριστιανικά βασίλεια γνωρίζουν τα δίκαιά μας, και όχι μόνον δεν θέλουν μας εναντιωθή αλλά και θέλουν μας συνδράμει, και ότι έχουν εις μνήμην, ότι οι ένδοξοι πρόγονοί μας εφάνησαν ποτέ ωφέλιμοι εις την ανθρωπότητα, διά τούτο ειδοποιούμεντην εκλαμπρότητά σας και σας παρακαλούμεν να προσπαθήσετε, να ήμεθα υπό την εύνοϊαν και την προστασίαν του μεγάλου τούτου κράτους».

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΒ', Αθήνα 1975, σ. 86.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.**Η επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα**

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:**

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να αντιληφθούν την κατάσταση που επικρατούσε στη Στερεά Ελλάδα κατά την έναρξη της Επανάστασης.
2. Να γνωρίσουν τα πρόσωπα που πρωτοστάτησαν στις πρώτες αποφασιστικές μάχες.
3. Να κατανοήσουν τη σημασία των μαχών στην Αλαμάνα και στο χάνι της Γραβιάς.

Η επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα εδραιώθηκε με μεγαλύτερη δυσκολία. Στην επικράτησή της συνέβαλε σημαντικά και ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Γόνος της παλαιότερης και ισχυρότερης φαναριώτικης οικογένειας, από την οποία αναδείχθηκαν αρκετοί ηγεμόνες της Μολδαβίας και της Βλαχίας, ο Αλέξανδρος γνώριζε καλά την πολιτική τέχνη αλλά και τις διεθνείς σχέσεις του καιρού του. Έλαβε μέρος στην πολιτική οργάνωση του Αγώνα καθώς και σε αρκετές φονικές μάχες. Υπήρξε μία από τις ηγετικές προσωπικότητες του αγγλικού κόμματος και διετέλεσε υπουργός αλλά και πρωθυπουργός επί Όθωνα. Η εγκατάσταση του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου στο Μεσολόγγι έγινε κατόπιν υπόδειξης του μητροπολίτη Ιγνατίου Ουγγροβλαχίας, ο οποίος είχε διατελέσει λίγο πριν την Επανάσταση μητροπολίτης Ναυπάκτου και Άρτας, γνώριζε καλά την περιοχή της δυτικής Στερεάς Ελλάδας και είχε ενημερώσει για την έλευση του Φαναριώτη ευγενή πολλούς τοπικούς προκρίτους, αρματολούς και καπεταναίους. Από τα επαναστατικά γεγονότα στη Ρούμελη ιδιαίτερης μνείας αξίζει η ηρωική θυσία του νεαρού διακόνου Αθανάσιου Διάκου, στην Αλαμάνα, ο οποίος αρνήθηκε να αλλαξοπιστήσει και θανατώθηκε με τον πλέον βασανιστικό τρόπο.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Με την επιστολή του αυτή ο Οδυσσέας Ανδρούτσος καλεί τους Γαλαξιδιώτες να μετάσχουν στην Επανάσταση. Τονίζει τα μειονεκτήματα της Τουρκοκρατίας, προτρέποντάς τους να λάβουν μέρος στον Αγώνα.

Πηγή 2. Οι πρόκριτοι της Ύδρας παροτρύνουν τους κατοίκους της Εύβοιας να εξεγερθούν, προβάλλοντας το επιχείρημα πως ήταν θέλημα Θεού να ελευθερωθούν οι Χριστιανοί από τους Οθωμανούς.

Εικόνα 1. Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος υπήρξε ένας από τους επιφανέστερους ήρωες της Επανάστασης. Σκοτώθηκε το 1825. Με τη νίκη του στο χάνι της Γραβιάς συνέβαλε αποφασιστικά στην εδραίωση της Επανάστασης στη Στερεά Ελλάδα.

Καπετάνιος μαχόμενος με τα παλικάρια του

Εικόνα 2. Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, γόνος επιφανούς φαναριώτικης οικογένειας, ήταν επικεφαλής των αγγλόφιλων τόσο κατά τη διάρκεια της Επανάστασης όσο και επί βασιλείας του Όθωνα. Στα χρόνια του Αγώνα έδρασε κυρίως στο Μεσολόγγι, πρωταγωνιστώντας στις πολιτικές εξελίξεις.

Εικόνες 3-4. Ο Αθανάσιος Διάκος κατέστη σύμβολο της αδάμαστης ελληνι-

κής ψυχής αλλά και της χριστιανικής πίστης, καθώς αρνήθηκε να τουρκέψει, να εξισλαμιστεί δηλαδή και να πολεμήσει κατόπιν στο πλευρό των Τούρκων. Η απάντησή του στην πρόταση του Ομέρ Βρυώνη έχει μείνει παροιμιώδης: «*Εγώ Ρωμιάς γεννήθηκα, Ρωμιάς θε να πεθάνω*».

Εικόνα 5. Ο θάνατος του Αθανάσιου Διάκου με ανασκολοπισμό, έπειτα από διαταγή των πασάδων Κιοσέ Μεχμέτ και Ομέρ Βρυώνη, αποτελούσε είδος τιμωρίας γι' αυτούς που αμφισβητούσαν την εξουσία του Σουλτάνου.

Εικόνα 6. Ο Τουρκαλβανός πασάς Ομέρ Βρυώνης υπήρξε ικανότατος στρατιωτικός και άνθρωπος της δράσης. Διατάχθηκε να καταπνίξει την Επανάσταση στην αρχή της, αλλά απέτυχε.

Εικόνα 7. Η μάχη της Αλαμάνας απέδειξε την αποφασιστικότητα και τον ηρωισμό των επαναστατών. Παρά την άνιση αναμέτρηση, ο Διάκος και τα παλικάρια του συνέχισαν να πολεμούν και έπεσαν μέχρις ενός. Εκεί κοντά, στις Θερμοπύλες, 24 αιώνες πριν από αυτούς, είχε χάσει τη ζωή του ο Λεωνίδας με τριακόσιους Σπαρτιάτες και επτακόσιους Θεσπιείς σε άνιση μάχη με τους Πέρσες.

Εικόνα 8. Ο χάρτης απεικονίζει τις κυριότερες επαναστατικές εστίες στη Στερεά Ελλάδα.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

«Για δεξ καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει, τώρα που ανθίζουν τα κλαδιά και βγάζει η γης χορτάρη».

Αθανάσιος Διάκος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.

Η επανάσταση στα νησιά του Αιγαίου

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να μάθουν ποια νησιά έλαβαν μέρος στην Επανάσταση καθώς και τα ονόματα των πρωταγωνιστών του Αγώνα στη θάλασσα.
2. Να αντιληφθούν τη ναυτική υπεροχή των Ελλήνων έναντι των Τούρκων.
3. Να κατανοήσουν τη συμβολή των ναυτικών επιχειρήσεων στην επιτυχή έκβαση του Αγώνα.

Στην ενότητα αυτή επιχειρείται μία σύντομη παρουσίαση του Αγώνα στη θάλασσα. Στο Αιγαίο οι Έλληνες επαναστάτες μπορούσαν με μεγαλύτερη ευκολία να επικρατήσουν έναντι των οθωμανικών δυνάμεων. Σε αντίθεση με την ξηρά, στη θάλασσα οι επαναστάτες υπερείχαν, κυρίως λόγω της μακράς ναυτικής τους παράδοσης. Παρά το γεγονός ότι τα ελληνικά πλοία ήταν γενικά μικρότερα από τα τουρκικά, εν τούτοις η ναυτοσύνη των Ελλήνων σε συνδυασμό με την υιοθέτηση ριψοκίνδυνων πρακτικών, όπως εκείνης του πυρπολικού, ευνόησαν τους εξεγερμένους. Οι μπουρλοτιέρηδες, οι «ειδικές δυνάμεις» του ελληνικού ναυτικού της εποχής, πλησίαζαν αθόρυβα και συνήθως τη νύχτα με δύο πλοία τα ογκώδη τουρκικά καράβια και, αφού προσέδεναν σε αυτά την παγιδευμένη με εκρηκτικά βάρκα, άναβαν το φυτίλι και απομακρύνονταν με την άλλη, ή σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και κολυμπώντας.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Οι Υδραίοι με την επιστολή τους προσπαθούν να πετύχουν την καλύτερη οργάνωση του ναυτικού αγώνα, προσκαλώντας τους Έλληνες πλοίαρχους να παραμείνουν προσπλωμένοι στην Επανάσταση και να δράσουν μέχρι το αίσιο τέλος της.

Πηγή 2. Με αυτή την κοινή τους προκήρυξη τα τρία ναυτικά νησιά, η Ύδρα, οι Σπέτσες και τα Ψαρά, καλούν και τους υπόλοιπους νησιώτες να λάβουν μέρος στον Αγώνα. Τους υπενθυμίζουν το ένδοξο αρχαιοελληνικό παρελ-

θόν και τους προτρέπουν να το μιμηθούν. Στο τέλος του αποσπάσματος γίνεται αναφορά στους δύο λόγους, για τους οποίους πραγματοποιείται η Επανάσταση: για την πίστη και την πατρίδα.

Πηγή 3. Το απόσπασμα από τα *Απομνημονεύματα* του Κασομούλη αναφέρεται στον αμοιβαίο σεβασμό που υπήρχε ανάμεσα στους αγωνιστές της στεριάς και της θάλασσας. Ακόμη καταδεικνύει πως εξ αρχής υπήρχε η συνείδηση του κοινού Αγώνα και η κοινή επιθυμία για εθνική αποκατάσταση.

Εικόνα 1. Ο Δημήτριος Παπανικολής συγκαταλέγεται στους σπουδαίους αγωνιστές στη θάλασσα. Ψαριανός στην καταγωγή, αγωνίστηκε με θάρρος και αυταπάρνηση για την επιτυχία της Επανάστασης. Το ελληνικό κράτος για να τον τιμήσει έδωσε το όνομά του σ' ένα υποβρύχιο, το οποίο πρωταγωνίστησε στις ναυτικές επιχειρήσεις του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και τμήματα του οποίου εκτίθενται σήμερα στο Ναυτικό Μουσείο Πειραιά.

Εικόνες 2-3. Ο Ανδρέας Μιαούλης στάθηκε μαζί με τον Κωνσταντίνο Κανάρη πρωτοστάτης του Αγώνα στη θάλασσα. Κατατρόπωσε επανειλημμένα τον οθωμανικό στόλο και συνέβαλε τα μέγιστα στην θαλάσσια κυριαρχία των Ελλήνων.

Εικόνα 4. Η Ναυμαχία του Γέροντα υπήρξε αποφασιστικής σημασίας, όχι μόνο για την επικράτηση στη θάλασσα, αλλά ευρύτερα για την επιτυχία της Επανάστασης. Αποτέλεσε την πρώτη νίκη επί του τουρκοαιγυπτιακού στόλου, αναπερώνοντας το ηθικό των Ελλήνων.

Εικόνα 5. Ο χάρτης απεικονίζει τα νησιά του Αιγαίου που συμμετείχαν ενεργά στην Επανάσταση.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

1. «Δεν είχαν καλά-καλά αποτινάξει τα δεσμά τους οι Έλληνες της Πελοποννήσου, και πριν περάσει μήνας, ακολούθησαν το παράδειγμά τους οι Έλληνες του Αρχιπελάγους. Εδώ μπορούμε να σταματήσουμε για μια στιγμή για να ιδούμε την κατάσταση που επικρατούσε στα νησιά και τα μέσα που διέθεταν για ν' αντικρούσουν τις ναυτικές δυνάμεις της τουρκικής αυτοκρατορίας. Απ' όλα, τρία αξίζουν να προσεχθούν ιδιαίτερα, αφού εκείνα είναι που έδωσαν την ώθηση και στα υπόλοιπα, γιατί αν αυτά τα τρία παρέμεναν ήσυχα, καμιά κίνηση δεν θα σημειωνόταν στο Αρχιπέλαγος».

Thomas Gordon, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, τόμ. 1, Αθήνα κ.κ., 97. Στο: Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επανάστασης*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 188.

2. «Ανάγκη λοιπόν είναι να σας ενθυμίσωμεν ότι η ουδέτερος σημαία σκεπάζει και διαφυλάττει τας εκθρικής πραγματείας· μάλιστα δε σας διορίζομεν να απέχετε από κάθε πράξιν η οποία ήθελε φέρει σύγχισιν ή δυσσάρεσκειαν εις τους κάπους των εμπορικών καραβίων φέροντα σημαίαν τινός των ευρωπαϊκών Δυνάμεων· να μην συγχωρήσετε να τους γίνεται βίζιτα βιαστικώς, ούτε να τους ζητήτε τα χαρτιά των διά να τα εξετάζετε.

Η μόνη προσοχή σας θέλει περιορίζεται να βεβαιωθήτε εάν τοιαύτα καράβια μετακομίζουν πολεμικά εφόδια ή στρατεύματα εκθρικά, και εις αυτήν μόνον την περίστασιν θέλει εμποδίσετε την πρόδοόν τους και θέλει περιλάβετε τα εφόδια πληρώνοντες τον ναύλον, ή εάν φέρουν στρατεύματα να διορίσετε να επιστρεφθούν εις τον τόπον από τον οποίον τα επερίλαβαν. Υγιαίνετε!».

Λιγνού, *Αρχείον Ύδρας*, τ. 7, 28. Στο: Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επανάστασης*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 196.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.**Η επανάσταση στην Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία****ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ****Ειδικό διδακτικό στόχοι:**

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να κατανοήσουν πως στην Επανάσταση του 1821 συμμετείχαν και οι υπόλοιπες περιοχές του ελλαδικού χώρου και συγκεκριμένα η Ήπειρος, η Θεσσαλία και η Μακεδονία.
2. Να αντιληφθούν τη δράση του Εμμανουήλ Παπά και των Σουλιωτών.

Πέρα από τις περιοχές που απελευθερώθηκαν και συναπάρτισαν το πρώτο νεοελληνικό κράτος το 1830, επαναστάτησαν και πολλές άλλες όπως η Ήπειρος, η Θεσσαλία και η Μακεδονία. Η επανάσταση εκεί όμως δεν ευοδώθηκε, καθώς στους εν λόγω τόπους στάθμευαν ισχυρότατες τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις ενώ και η ίδια η οργάνωση του Αγώνα ήταν προβληματική. Αυτό δεν απέτρεψε βεβαίως τους Έλληνες των περιοχών αυτών καθώς και άλλων, όπως της Κρήτης και της Κύπρου, να αγωνιστούν για την απελευθέρωσή τους με τα μέσα που διέθεταν.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Με την επιστολή του αυτή ο γιος του Εμμανουήλ Παπά, Αναστάσιος, εκφράζει τον πόθο του να συμμετάσχει κι αυτός στον απελευθερωτικό αγώνα. Οραματίζεται την πατρίδα να τον καλεί να πολεμήσει ως Μακεδόνας για την ελευθερία της, ακολουθώντας το παράδειγμα των αρχαίων προγόνων του.

Πηγή 2. Στην επιστολή αυτή εκφράζεται η αντίληψη των Οθωμανών αξιωματούχων για την Επανάσταση. Για 'κείνους επρόκειτο για άλλη μια εξέγερση των απίστων, την οποία πίστευαν πως θα κατέπνιγαν με ευκολία.

Εικόνα 1. Ο Τσάμης Καρατάσος ήταν γιος του αρματολού Αναστάσιου Καρατάσου κι ένας από τους οπλαρχηγούς της Επανάστασης στη Μακεδονία. Τα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα υπηρέτησε στον τακτικό στρατό ως υπασπιστής του βασιλιά. Κατά τον Κριμαϊκό Πόλεμο αποβιβάστηκε στη Σιθωνία και υποκίνησε επανάσταση εναντίον των Τούρκων.

Εικόνα 2. Ο Αναστάσιος Καρατάσος κατείχε το αρματολίκι Νάουσας-Βέροιας.

ας-Βαρδάρη από τη δεκαετία του 1780 έως το 1822. Στις αρχές εκείνου του έτους ανακηρύχθηκε γενικός στρατιωτικός αρχηγός των επαναστατημένων δυνάμεων, μετά από συνάντηση στη μονή της Παναγίας Δοβρά οπλαρχηγών από τη Βέροια, τη Νάουσα, την Έδεσσα, τη Σιάτιστα και την Καστοριά. Τελικά, κατέφυγε στη Νότια Ελλάδα, θεωρώντας ότι εκεί μπορούσε να συνεισφέρει αποτελεσματικότερα στην Επανάσταση.

Εικόνα 3. Οι γυναίκες της Νάουσας προτίμησαν να πέσουν στον γκρεμό της Αραπίτσας παρά να αιμαστούν οι ίδιες και τα παιδιά τους από τον οθωμανικό στρατό. Ομοίασαν, έτσι, με τις Σουλιώτισσες στο Ζάλογο.

Εικόνα 4. Ο χάρτης απεικονίζει τις κυριότερες επαναστατικές εστίες στην Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

1. Οθωμανική αναφορά από τη Θεσσαλονίκη, Μάιος 1821

«Σήμερα η Θεσσαλονίκη έχει ως εκατό χιλιάδες κατοίκους, απ' τους οποίους οι σαράντα είναι μουσουλμάνοι και οι άλλοι, άπιστοι, Ρωμιοί, Εβραίοι κι Αρμένιοι. Οι άπιστοι αυτοί έχουν έναν δεσπότη-εφέντη, που λέγεται Μακάρ (Μακάριος, επίσκοπος Κίτρους) και που κάθεται στο Μητροπολιτχανέ (Μητρόπολη). Έχουν ένα-δύο σχολεία και μερικές εκκλησίες, που η πιο μεγάλη τους είναι αυτή που ονομάζουν Μηνά εφέντη (Άγιος Μηνάς) και που μέσα στα κελλιά της μαζεύονται όλοι οι πρόκριτοι χριστιανοί και συζητούν για το Πατριαρχείο, για το Φανάρι και τον Μοριά. Τη μέρα μάλιστα που έφθασα και πήγα στο Κονάκι, είχαν φέρει εκεί, μπροστά στον Γιουσούφ μπέη, έναν μεσήλικα άπιστο, Μεστανέ εφέντη, γιατί, λέγει, μάθαινε στα παιδιά του ένα τραγούδι, γραμμένο από έναν άπιστο της Θεσσαλίας (προφανώς τον Ρήγα), που η Μεγαλειότης Σου, με προγενέστερο προσκυνητό φερμάνι Σου, είχες καταδικάσει και απαγορεύσει».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 288.

2. Σύλληψη Φιλικού στη Μακεδονία

«Μόλις αφίχθη το υψηλόν Μου αυτοκρατορικόν φερμάνιον, έστω γνωστόν ότι εις την αναφοράν, την οποίαν συ ο ρηθείς μουτεσελίμης απέστειλες την φοράν ταύτην εις την έδραν του αυτοκρατορικού μεγαλείου Μου, ανέφερες ότι κατ' αυτές οι επί της κατασκοπείας και κατοπτεύσεως υπάλ-

ληλοι, αντιληφθέντες τον ιερέα Ανανίαν, υιόν Μαρκοπούλου, φέροντα εις χείρας του έγγραφα τινά επαναστατικά, συνέλαβον αυτόν».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 284.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.

Η άλωση της Τριπολιτσάς

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να κατανοήσουν πως η Τριπολιτσά ήταν η οθωμανική πρωτεύουσα της Πελοποννήσου.
2. Να αντιληφθούν τη σημασία της αλώσεώς της.
3. Να κατανοήσουν τη σημασία της εθνικής ομοψυχίας και ενότητας, όπως αυτή εκφράστηκε στην πολιορκία της Τριπολιτσάς.

Η άλωση της Τριπολιτσάς υπήρξε η πρώτη μεγάλη επιτυχία της Επανάστασης. Η άλωση της Τριπολιτσάς, που αποτελούσε το μεγαλύτερο διοικητικό, στρατιωτικό, εμπορικό και οικονομικό κέντρο της Πελοποννήσου, επιβεβαίωσε τη στρατηγική ικανότητα του Κολοκοτρώνη, ο οποίος επέμεινε ιδιαίτερα για την κατάληψή της. Μετά την επιτυχία αυτή τονώθηκε το ηθικό των Ελλήνων, οι οποίοι άρχισαν να πιστεύουν πλέον βάσιμα στην τελική επικράτησή τους. Επιπλέον ο Αγώνας απέκτησε ένα στρατηγικής σημασίας κέντρο ενώ τα λάφυρα και τα πολεμοφόδια που συγκεντρώθηκαν, επέτρεψαν τη συνέχισή του με καλύτερες προϋποθέσεις για τους Έλληνες επαναστάτες. Η κατάληψη της Τριπολιτσάς ουσιαστικά επισφράγιζε την κατάλυση της οθωμανικής διοίκησης στο Μοριά, ενώ είχε και συμβολικές διαστάσεις για τους Έλληνες, αφού εκεί βρίσκονταν φυλακισμένοι οι ιεράρχες και οι πρόκριτοι που, λίγο νωρίτερα, είχαν συλληφθεί προληπτικά από τους Τούρκους.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Ο Άγγλος Φιλέλληνας και ιστορικός της Επανάστασης μ' αυτή του την προσφώνηση δείχνει πόσο βαθειά συναίσθηση της ελληνικής συνέχειας είχαν οι Ευρωπαίοι στα χρόνια της Επανάστασης. Συγκρίνει την ανδρεία των επαναστατών μ' εκείνη των αρχαίων προγόνων τους και παρομοιάζει τον Υψηλάντη με τους σπουδαίους στρατιωτικούς και πολιτικούς ηγέτες της ελληνικής αρχαιότητας.

Πηγή 2. Ο Κολοκοτρώνης σ' αυτό το απόσπασμα τονίζει τον ασίγηστο πόθο

των Ελλήνων για την ελευθερία. Πραγματικά, η έστω και μερική επιτυχία της Επανάστασης με βάση την ψυχρή λογική φάνταζε απίθανη. Επετεύχθη όμως χάρη στην αυτοθυσία των Ελλήνων και το πάθος τους για την ελευθερία.

Εικόνες 1-2. Βλ. σχόλιο σε κεφάλαιο 3, εικόνα 2.

Εικόνα 3. Μία από τις πιο γνωστές και αποφασιστικές μάχες της Επανάστασης του 1821 ήταν η μάχη στο Βαλιτέσι (24 Απριλίου και 12-13 Μαΐου 1821) εναντίον των τουρκικών δυνάμεων που είχαν αναλάβει να υπερασπιστούν την Τριπολιτσά. Η νίκη των Ελλήνων στο Βαλιτέσι έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην έκβαση της πολιορκίας της Τριπολιτσάς, συντελώντας στην τελική άλωση της.

Εικόνα 4. Η άλωση της Τριπολιτσάς, τον Σεπτέμβριο του 1821, από τους επαναστατημένους Έλληνες αποτέλεσε μεγάλη επιτυχία και συνέβαλε στην εδραίωση της Επανάστασης.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

1. «Στον τομέα αυτό [της παρασκευής πυρομαχικών] πραγματικά θαυματούργησαν οι Δημητσανίτες, με επικεφαλής τους αδελφούς Σπηλιωτόπουλους. Ο Κολοκοτρώνης είχε απαλλάξει τους κατοίκους της περιοχής της Δημητσάνας από τη στρατολογία για να επιδοθούν απερίσπαστοι στο τόσο σημαντικό για την πολιορκία της Τριπολιτσάς, αλλά και για όλο τον Αγώνα, έργο τους. Δουλεύοντας νύκτα και ημέρα με πρωτόγονα μέσα, οι ηρωικοί Δημητσανίτες κατόρθωναν να παράγουν 500 περίπου οκάδες πυρίτιδα κάθε ημέρα».

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΒ', σσ. 144-145.

2. **Επιστολή του Δημήτριου Υψηλάντη προς τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη για τη μάχη της Γράνας (τελευταία μάχη πριν την άλωση της Τριπολιτσάς)**

«Γενναιότατε καπετάν Θεοδωράκη Κολοκοτρώνη! Εις την μάχην της 10^{ης} Αυγούστου μ' όλην την υπεροχήν του πλήθους των τυράννων και την αιφνίδιον ορμήν αυτών εδείξατε στρατηγικωτάτην πρόνοιαν, εξαποστείλας εν καιρώ τους στρατιώτας σου και εμπυχώσας αυτούς με την γενναιότητά σου, όθεν εκέρδησας την λαμπράν εκείνην νίκην. Χαίρων λοιπόν μετά της πατρίδος, μακαρίζω ως ιερούς μάρτυρας τους εις την μάχην ανδρεί-

Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου

ως αποθανόντας, και περί των φαμελιών αυτών θέλω εισάξει νόμον, να τρέφονται από την πατρίδα. Σε δε και τους ευπειθείς και γενναίους καπετανέους και στρατιώτας σου επαινών και ομολογών δημοσία την ευχαρίστησίν μου, εύχομαι ν' αναφαίνεσθε πάντοτε νικηταί, και εντός ολίγου να συνεορτάσωμεν την τελείαν ελευθέρωσιν της πατρίδος».

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΒ', σσ. 149-150.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.**Οι αγώνες του Κανάρη**

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:**

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να αντιληφθούν την αυταπάρνηση του Κανάρη.
2. Να γνωρίσουν την προσφορά του στον Αγώνα.
3. Να μάθουν για την καταστροφή της ναυαρχίδας του τουρκικού στόλου το 1822.

Ο Κωνσταντίνος Κανάρης υπήρξε ένας από τους μεγάλους θαλασσομάχους της Επανάστασης. Χρησιμοποίησε τα πυρπολικά και έπληξε καίρια τον οθωμανικό στόλο, καθώς γνώριζε καλά τις αδυναμίες του. Οι Οθωμανοί δεν διέθεταν ιδιαίτερα αξιόμαχο ναυτικό, παρά το γεγονός πως από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα είχαν προσπαθήσει να εκσυγχρονίσουν τόσο την τακτική τους στη θάλασσα όσο και τα πλοία τους, προσλαμβάνοντας Άγγλους και Γάλλους πλοιάρχους ως συμβούλους. Αντίθετα, συνέχιζαν, όπως στα χρόνια του Χαϊρεδίν Μπαρμπαρόσα (16^{ος} αιώνας), να στηρίζονται κυρίως σε αξιωματικούς αλλά και πληρώματα που προέρχονταν από τα ημιαυτόνομα «πειρατικά κράτη» της Βόρειας Αφρικής (κυρίως την Τύνιδα και το Αλγέρι). Τα πλοία τους ήταν δυσκίνητα σε σχέση με τα ελληνικά και μάλλον ακατάλληλα για μια θάλασσα σαν το Αιγαίο.

Παράλληλα, στο κεφάλαιο αυτό γίνεται λόγος και για την καταστροφή της Χίου (Μάρτιος-Ιούνιος 1822) από το οθωμανικό ναυτικό. Η σφαγή του ελληνικού πληθυσμού από τις τουρκικές δυνάμεις αποτέλεσε μία από τις πλέον φρικιαστικές στιγμές της Επανάστασης. Προκάλεσε μάλιστα μεγάλη συγκίνηση στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, που γνώρισε τα γεγονότα μέσα από αναφορές στον τύπο αλλά και από καλλιτεχνικά έργα, όπως ο γνωστός πίνακας του Γάλλου ζωγράφου Ντελακρουά.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Η δράση του Κανάρη δεν ενέπνευσε μόνο τη λαϊκή αλλά και τη λόγια Μούσα. Ο Κάλβος, ο δεύτερος μεγαλύτερος υμνητής της Επανάστασης μετά τον εθνικό μας ποιητή Διονύσιο Σολωμό, αφιέρωσε αυτούς τους στίχους

στον Κανάρη τοποθετώντας τον στο πάνθεον των Ελλήνων ηρώων.

Εικόνες 1-2. Ο Κωνσταντίνος Κανάρης υπήρξε ο πλέον ηρωικός από τους μαχητές της θάλασσας. Ιδίως η ανατίναξη της τουρκικής ναυαρχίδας το 1822 και το εγχείρημα της πυρπόλησης του αιγυπτιακού στόλου μέσα στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας αποτελούν πράξεις μεγάλης ανδρείας.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

«Τεράστια εντύπωση προκάλεσε το κατορθώμα των ηρωικών πυρπολητών και στην Ευρώπη, όπου χαρακτηρίσθηκε σαν κοσμοϊστορικό γεγονός. Ο Άγγλος ιστορικός Γκόρντον γράφει πως η πυρπόληση της ναυαρχίδος ήταν “ένα από τα πιο καταπληκτικά στρατιωτικά κατορθώματα που αναφέρει η ιστορία” και παρακάτω εκθειάζοντας τον Κανάρη γράφει ότι “είναι ο πιο έξοχος εκπρόσωπος του ηρωισμού που η Ελλάδα όλων των εποχών μπορεί να υπερφανεύεται”».

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΒ', σ. 249.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9.**Η εκστρατεία του Δράμαλη – Δερβενάκια**

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**Ειδικό διδακτικό στόχοι:**

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να κατανοήσουν πόσο δύσκολο εγχείρημα υπήρξε η ανακοπή της πορείας του Δράμαλη.
2. Να αντιληφθούν τη σημασία της μάχης στα Δερβενάκια για την εξέλιξη της Επανάστασης.

Η εκστρατεία του Δράμαλη αποτέλεσε την πιο οργανωμένη προσπάθεια καταστολής της Επανάστασης από μέρους της Υψηλής Πύλης. Ο όγκος του στρατού που κινητοποιήθηκε (18.000 άνδρες) ήταν πολύ μεγάλος. Η νίκη των Ελλήνων καθόρισε εν πολλοίς και την τύχη της Πελοποννήσου. Έκτοτε, κατέστη σαφές πως η Οθωμανική Αυτοκρατορία δε θα μπορούσε να την επανακτήσει αποκλειστικά με ίδιες δυνάμεις. Έτσι, μόνο μετά τη σύμπραξη και του πασά της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή, το 1825, εμφανίστηκαν ξανά οθωμανικές στρατιωτικές δυνάμεις στην Πελοπόννησο. Αξίζει επίσης να επισημανθεί πως η καταστροφή των καλλιεργείων και ο αφανισμός των ζώων προκειμένου να καταστεί δυσχερής ο ανεφοδιασμός του εχθρού με τρόφιμα και μεταγωγικά ζώα, η αποκαλούμενη τακτική της «καμένης γης» που υιοθέτησαν οι Έλληνες, αποτελούσε συνηθισμένη πρακτική από την αρχαιότητα, ενώ την εφάρμοσαν με μεγάλη επιτυχία και οι Ρώσοι κατά τη γερμανική εισβολή στην πατρίδα τους στη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εμπυκλώνει τα παλικάρια του, τονίζοντας πως ο Θεός είναι μαζί τους. Έτσι, έχοντας την άνωθεν βοήθεια, η νίκη τους είναι βέβαιη. Επίσης τους τάζει και πολλά εφόδια και λάφυρα, που θα πέσουν στα χέρια τους μετά τη νίκη, ώστε να τους δώσει ακόμη μεγαλύτερες ελπίδες.

Πηγή 2. Ο Κολοκοτρώνης αναλύει τη στρατηγική που εφάρμοσε στα Δερβενάκια, η οποία στηριζόταν στον αποκλεισμό όλων των υπολοίπων διόδων

καθώς και σε τακτική αναμονής μέχρι να βρεθούν οι ελληνικές δυνάμεις σε πλεονεκτική θέση.

Εικόνα 1. Ο Δράμαλης υπήρξε ένας από τους πιο ικανούς στρατηγούς του Σουλτάνου στα χρόνια της Επανάστασης. Αδιαμφισβήτητα ήταν ο καλύτερος που διέθετε η Υψηλή Πύλη στη Νότια Βαλκανική, καθώς οι υπόλοιποι αξιόμαχοι στρατηγοί βρίσκονταν στην Πόλη ή στις Ηγεμονίες προκειμένου ν' αντιμετωπιστεί ενδεχόμενη ρωσική επίθεση. Η προετοιμασία της εκστρατείας του και ο όγκος του στρατού που συγκέντρωσε, πίστευε πως θα του εξασφάλιζε άνετη επικράτηση στην Πελοπόννησο.

Εικόνα 2. Βλ. σχόλιο σε κεφάλαιο 3, εικόνα 2.

Εικόνα 3. Ο Νικηταράς, που ονομαζόταν και Τουρκοφάγος λόγω της πολεμικής του δεινότητας, ήταν ίσως η ευγενέστερη μορφή ήρωα της Επανάστασης. Ανιψιός του Κολοκοτρώνη, αγωνίστηκε χωρίς ποτέ να ζητήσει κάτι για τον εαυτό του ή να διεκδικήσει κάποιο αξίωμα. Τα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα φυλακίστηκε, όπως και ο θείος του. Πέθανε πάμπωχος και ξεχασμένος από το επίσημο κράτος.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

Ο Αμβρόσιος Φραντζής μεταφέρει τον λόγο του Κολοκοτρώνη στους οπλαρχηγούς πριν τη μάχη στα Δερβενάκια

«Η έλλειψις των τροφών, την οποίαν οι εχθροί υποφέρουν καθώς επίσης και το σημερινόν στρατήγημα των έξω της πόλεως Άργους ελθόντων ιππέων, είναι δείγματα της μεγάλης δειλίας και της στενοχωρίας των, και ως εκ τούτου φαντάζομαι ότι ή αύριον ή μετά την αύριον οι Τούρκοι άφευκτα φεύγουν από το Άργος διά την Κόρινθον, εκείθεν δε είναι άδηλον οποία σχέδια και εκστρατείας θέλουν μεταχειρισθή. Εν τοσούτω ημείς πρέπει να καταλάβωμεν τας αναγκαίας θέσεις διά να αφανίσωμεν τους εχθρούς, να διασώσωμεν δε και την πατρίδα μας, να ωφεληθώσι και οι Έλληνες τελευταίον από τα εχθρικά λάφυρα».

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΒ', σ. 253.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Ο Μάρκος Μπότσαρης

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να κατανοήσουν τη στρατηγική σημασία του Μεσολογγίου.
2. Να αντιληφθούν την ανιδιοτέλεια του ανδρός (έσκισε το δίπλωμα με το οποίο διοριζόταν στρατηγός).
3. Να προβληματιστούν πάνω στη σημασία της ομόνοιας του Έθνους.

Στην ενότητα παρουσιάζεται η πρώτη φάση της πολιορκίας του Μεσολογγίου με ιδιαίτερη μνεία στον εμβληματικό υπερασπιστή της πόλης, τον Σουλιώτη Μάρκο Μπότσαρη. Παρά το γεγονός ότι η δεύτερη φάση της πολιορκίας, που επισφραγίστηκε με την ηρωική έξοδο, έγινε πιο γνωστή στην Ευρώπη, εν τούτοις και η ανδρεία που επέδειξε ο Μπότσαρης δεν άφησε ασυγκίνητους τόσο τους Ευρωπαίους αλλά και αρκετούς Αμερικανούς ποιητές, οι οποίοι ύμνησαν τον ηρωισμό του. Ιδίως η μάχη του Κεφαλόβρυσου, κατά τη διάρκεια της οποίας πληγώθηκε θανάσιμα ο Μπότσαρης, έλαβε επικές διαστάσεις στα κείμενα που γράφηκαν.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Ο ηρωισμός του Μπότσαρη ενέπνευσε ανάμεσα σ' άλλους και τον εθνικό μας ποιητή Διονύσιο Σολωμό, ο οποίος του αφιέρωσε μερικούς από τους πλέον συγκινητικούς στίχους που συνέγραψε.

Εικόνες 1-4. Ο Μάρκος Μπότσαρης υπήρξε ίσως ο πλέον ανιδιοτελής από τους αγωνιστές, καθώς προτίμησε ρητά να αδικηθεί ο ίδιος, ώστε να ωφεληθεί η πατρίδα. Αυτό τον καθιστά διαχρονικό παράδειγμα, όχι μόνο για τους στρατιωτικούς αλλά και για τους πολιτικούς ηγέτες της Ελλάδας.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

«Ο Μαυροκορδάτος σε επιστολή του της 27^{ης} Οκτωβρίου προς τον αντιπρόεδρο του Εκτελεστικού διαμαρτύρεται ότι “κανείς από τους καπετάνιους, ε-

Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου

κτός του Βόιτση, δεν ευρίσκεται εις Μεσολόγγι. Αυτοί προκρίνουν τα δάση. Έκαμα κάθε τρόπον να τους γράψω εντεύθεν διά να έλθουν από τα οπίσθια των εχθρών”».

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΒ', σ. 273.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11.**Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο – ο Παπαφλέσσας**

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**Ειδικό διδακτικό στόχοι:**

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να αντιληφθούν πόσο έβλαψε η διχόνοια την Επανάσταση.
2. Να μάθουν για τη στάση του Παπαφλέσσα και τη συνειδητή θυσία του.
3. Να κατανοήσουν τη σημασία της μάχης των Μύλων για τη διάσωση της Επανάστασης.

Στη διάρκεια του 1825 η σύμπραξη του πασά της Αιγύπτου με τον Σουλτάνο, με στόχο την καταστολή της Επανάστασης, δημιούργησε τεράστια προβλήματα στους Έλληνες επαναστάτες και έθεσε σε κίνδυνο τη συνέχιση του Αγώνα. Ο Μεχμέτ Αλή έστειλε στην Πελοπόννησο επίλεκτες στρατιωτικές δυνάμεις, που ήταν εκπαιδευμένες από Ευρωπαίους αξιωματικούς, με διοικητή τον γιο του και ικανότατο στρατηγό Ιμπραήμ πασά. Ο αιγυπτιακός στρατός αποβιβάστηκε στην Πελοπόννησο σε μία εποχή, που οι εσωτερικές έριδες των Ελλήνων βρίσκονταν στο αποκορύφωμά τους και έσπευσε να την εκμεταλλευτεί στο έπακρο. Στην επαναστατημένη Ελλάδα στρατιωτικοί και πολιτικοί έριζαν για την εξουσία, όντας βαθιά διαιρεμένοι. Την τελευταία στιγμή, όμως, και ενώ ο Ιμπραήμ προήλανε με στόχο την πλήρη καταστολή της Επανάστασης, η αυτοθυσία του Παπαφλέσσα στο Μανιάκι και η επιτυχής αντιμετώπιση των αιγυπτιακών στρατευμάτων από τον Ιωάννη Μακρυγιάννη και τον Δημήτριο Υψηλάντη στους Μύλους αναπέρωσαν το νητικό των αγωνιστών και επανέφεραν ως ένα βαθμό την ομόνοια, με αποτέλεσμα η Επανάσταση τελικώς να μη φυλλορροήσει.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Το απόσπασμα αυτό από τα *Απομνημονεύματα* του Κολοκοτρώνη δείχνει τη διαφορετική πολεμική τακτική που εφάρμοζαν ο Ιμπραήμ από τη μία και ο γέρος του Μωριά από την άλλη. Επίσης, τονίζει τη μεγάλη ανδρεία του Έλληνα στρατηγού.

Πηγή 2. Και ο Κασομούλης, ανάμεσα σε άλλους, εξυμνεί στα *Απομνημονεύματά* του την ηρωική αντίσταση του Παπαφλέσσα στο Μανιάκι, την οποία

Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου

πολύ πετυχημένα παρομοιάζει με την αντίστοιχη του Λεωνίδα στις Θερμοπύλες. Μάλιστα η φράση του «εσώθησαν όλοι εις την θέσιν άσειστοι» μοιάζει να αποτελεί την ιστορική μετάφραση του «Ω, ξειν αγγέλειν λακεδαιμονίοις ότι τήδε κείμεθα τοις κείνων ρήμασι πειθόμενοι», του γνωστού επιγράμματος που αφιέρωσε ο Σιμωνίδης ο Κείος στους τριακόσιους του Λεωνίδα.

Εικόνα 1. Ο Ιμπραήμ Πασάς, γιος του Μεχμέτ Αλή Πασά της Αιγύπτου, υπήρξε ο φοβερότερος εχθρός της Επανάστασης. Διαθέτοντας στρατεύματα εκπαιδευμένα από Γάλλους αξιωματικούς, ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνος και κατόρθωσε να ανακαταλάβει για λογαριασμό του Σουλτάνου πολλές από τις απελευθερωμένες περιοχές. Η απόκρουση των δυνάμεών του στους Μύλους, όμως, απέδειξε στους Έλληνες πως δεν ήταν ανίκητος.

Εικόνα 2. Ο Γρηγόριος Δικαίος ή Παπαφλέσσας συγκαταλέγεται στις εξέχουσες μορφές του Αγώνα. Ήταν ένας από τους πολλούς κληρικούς που έλαβαν μέρος στην Επανάσταση. Παρότι πρωτοστάτησε στη δίωξη σε βάρος του Κολοκοτρώνη, ήταν εκείνος που πρώτος πρότεινε να τον αποφυλακίσουν. Η αλλαγή στη στάση του επισφραγίστηκε με το χαμό του στο Μανιάκι.

Εικόνα 3. Το Μάιο του 1825 ο Ιμπραήμ Πασάς με πολυάριθμο στράτευμα προχώρησε προς το εσωτερικό της Μεσσηνίας. Στη θέση Μανιάκι, τον περίμεναν μόλις τρεις εκατοντάδες Έλληνες με επικεφαλής τον Παπαφλέσσα. Παρά τη γενναία αντίσταση που προέβαλαν, τελικά οι Τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις κατάφεραν να νικήσουν λόγω της αριθμητικής τους υπεροχής.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

1. Ο Σπυρίδων Τρικούπης καυτηριάζει τη δικήνοια των Ελλήνων

«Κινδυνεύει η Πατρίς· όλοι το βλέπομεν, όλοι το φωνάζομεν· και δεν κινδυνεύει βέβαια, διότι δεν έχει στρατεύματα και φιλοκίνδυνα και εμπειροπόλεμα, και δεν κινδυνεύει, διότι δεν έχει χρηματικούς πόρους· κινδυνεύει η δυστυχισμένη Πατρίς, επειδή ο ζήλος του λαού εσβύσθη, και εσβύσθη, φρίττω όταν το συλλογίζωμαι, από ημάς τους ίδιους [...] διότι η φιλαρχία πολιορκεί τον νουν μας, ο φθόνος και το εμφύλιον μίσος κατατρώγει τα σπλάγχνα μας, η ιδιοτέλεια οδηγεί τα έργα μας, αι σκευωραίαι και τα διαβούλια είναι η πολιτική μας».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 3, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 39.

2. Ο Κολοκοτρώνης μιλά για τον Ιμπραήμ

«Ξέρω θέσεις, όπου ούτε η τακτική των Αιγυπτίων ούτε το ιππικό τους θα τους χρησίμευαν σε τίποτε. Ξέρετε τι έδωσε την νίκη στους Αιγυπτίους; Η ενότητα στην διοίκηση, ενώ οι Έλληνες καταστρέφονται με την μανία, που έχουν όλοι, να θέλουν να διοικήσουν χωρίς την αναγκαία πείρα».

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΒ΄, σ. 385.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12.

Η δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου – ο Διονύσιος Σολωμός

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να αντιληφθούν τη σημασία της θέσης του Μεσολογγίου.
2. Να μάθουν για την ηρωική έξοδο του Μεσολογγίου.
3. Να κατανοήσουν τη σημασία της ελευθερίας για τον ελληνισμό.

Τα φιλελληνικά αισθήματα, που προκάλεσε η πολιορκία και η έξοδος του Μεσολογγίου, συνέβαλαν στην πλήρη επικράτηση στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη της άποψης πως οι Έλληνες όχι μόνο δεν επρόκειτο να υποταχθούν ξανά στην Υψηλή Πύλη, αλλά και πως μάχονταν ουσιαστικά στον προμαχώνα ολόκληρης της Ευρώπης εναντίον ενός τυραννικού καθεστώτος. Σπάνια μία πόλη, σχετικά μικρής στρατηγικής σημασίας και έκτασης, προκάλεσε τόσο έντονα το διεθνές ενδιαφέρον. Επιπλέον, η στρατηγική επιλογή του Ιμπραήμ να στραφεί προς τη Στερεά Ελλάδα προκειμένου να μετάσχει και εκείνος στην πολιορκία του Μεσολογγίου, η οποία υπαγορεύθηκε από την αδυναμία του Κιουταχί να κυριεύσει την πόλη με τις δικές του δυνάμεις λόγω της σθεναρής αντίστασης των υπερασπιστών της, αποδείχθηκε τελικώς λανθασμένη. Η καθυστέρηση του Ιμπραήμ στο Μεσολόγγι επέτρεψε την ανασύταξη των ελληνικών δυνάμεων στην Πελοπόννησο.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Οι συνθήκες διαβίωσης μέσα στο πολιορκημένο Μεσολόγγι ήταν πάρα πολύ δύσκολες. Σπάνιζαν και τα απαραίτητα, ενώ οι πολιορκημένοι εφεύρισκαν νέες τροφές, για να μπορέσουν να επιβιώσουν. Στο τέλος κατέληξαν να τρώνε ο,τιδήποτε εύρισκαν.

Πηγή 2. Την εικόνα αυτή της έλλειψης κάθε αγαθού περιγράφουν με ποιητικό τρόπο οι παρατιθέμενοι σίχοι του Σολωμού. Η πείνα φέρνει αδυναμία κι έτσι το τουφέκι γίνεται βαρύ στο χέρι του πολεμιστή.

Εικόνες 1-2. Η ηρωική έξοδος του Μεσολογγίου πραγματοποιήθηκε στις 10 Απριλίου 1826, ξημερώνοντας Κυριακή των Βαΐων. Πριν επιχειρήσουν την

έξοδο, οι Μεσολογγίτες λειपुरγήθηκαν και μετάλαβαν, καθώς γνώριζαν πως για πολλούς η επόμενη ημέρα θα ήταν η τελευταία.

Εικόνα 3. Η πολιορκία του Μεσολογγίου υπήρξε μία από τις πιο σημαντικές στιγμές του Αγώνα. Παρά την τραγική της κατάληξη, τόνωσε την αποφασιστικότητα των επαναστατών ενισχύοντας την ομόνοια ανάμεσά τους.

Εικόνα 4. Ο εθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός εμπνεύστηκε μεγάλο μέρος του έργου του από την Επανάσταση του 1821. Ειδικότερα, το έργο του «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» έχει ως θέμα τον ηρωισμό των κατοίκων του Μεσολογγίου, οι οποίοι παρότι πολιορκημένοι, παρέμειναν μέχρι τέλους ελεύθεροι, καθώς δεν δέχθηκαν να παραδοθούν. Επίσης, με μια σπάνιας περιεκτικότητας φράση συνδύασε επιτυχημένα την ύψιστη αρετή της ελευθερίας με την ελληνική γλώσσα: «Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου, πάρεις ελευθερία και γλώσσα;».

Επιπλέον πηγές και εικόνες

1. Ο Άγγλος Πρόξενος της Πάτρας Ph. J. Green εξαίρει την ανδρεία των υπερασπιστών του Μεσολογγίου

«Η φρουρά του Μεσολογγίου εξακολουθεί να αντιστέκεται, αν και η θέση με τις βαθιές λάσπες και τις ακαθαρσίες, είναι σχεδόν αδύνατον να κρατηθεί. Πολιορκείται ακόμη από τις δυνάμεις του σερασκέρη, αλλά τελευταία δεν έχουν κάνει καμιά επίθεση, τρομοκρατημένοι, χωρίς αμφιβολία, από την αποφασιστική γενναιότητα που έδειξαν οι υπερασπιστές του κατά την τωρινή ηρωική αντίσταση».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 3, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 148-149.

2. Επιστολή του Ελβετού Φιλέλληνα τυπογράφου Μάγιερ από το πολιορκημένο Μεσολόγγι προς Ευρωπαϊκό φίλο του

«Η τελευταία μας ώρα ήγγικεν. Η ιστορία θέλει μας δικαιώσει και οι μεταγενέστεροι θέλουν ελεεινολογήσει την συμφοράν μας. Εγώ δε καυχώμαι, διότι εντός ολίγου το αίμα ενός Ελβετού, ενός απογόνου του Γουλιέλμου Τέλλου, μέλλει να συμμικθί με τα αίματα των ηρώων της Ελλάδος. Είθε να μη καθί μετ' εμού το διήγημα της πολιορκίας του Μεσολογγίου, το οποίον συνέγραψα».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 3, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 169.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13.

Οι αγώνες του Καραϊσκάκη

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να αντιληφθούν τη σημασία των μαχών που έδωσε ο Καραϊσκάκης εναντίον των Τούρκων.
2. Να κατανοήσουν πως, παρότι δεν διέθετε εμπειρία σε τακτικό πόλεμο, έκρινε ορθά πως η μάχη της Ακρόπολης δεν έπρεπε να πραγματοποιηθεί.
3. Να μάθουν πως, παρά τη διαφωνία του για τη διενέργεια της μάχης και ενώ ήταν άρρωστος, δεν δίστασε να συμμετάσχει στη συμπλοκή που του στοίχισε τη ζωή.

Το κεφάλαιο αυτό εστιάζει στις μάχες, στις οποίες πρωταγωνίστησε ο Γεώργιος Καραϊσκάκης. Ο σπουδαιότερος, μαζί με τον Μακρυγιάννη, Στερεοελλαδίτης οπλαρχηγός τραυματίστηκε θανάσιμα σε μια μάχη στη διάρκεια της πολιορκίας της Ακρόπολης, στην οποία έλαβε μέρος ενώ ήταν βαριά άρρωστος. Εκτός από την πολεμική του δεινότητα, ο Καραϊσκάκης διακρίθηκε επίσης για το θάρρος και την ορμηικότητά του. Τέλος, ιδιαίτερη αναφορά αξίζουν οι επιχειρήσεις του στο Δίστομο και την Αράχοβα, οι οποίες καθυστέρησαν σημαντικά τον Κιουταχί.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Στην επιστολή αυτή εξυμνείται η θυσία του Καραϊσκάκη και η τελευταία του επιθυμία, που δεν ήταν άλλη από τη σωτηρία της Αθήνας. Ο αρχηγός της Ρούμελης μακαρίζεται για τη συνολική στάση του κατά τη διάρκεια του Αγώνα.

Πηγή 2. Ο Μακρυγιάννης στα *Απομνημονεύματά* του σκιαγραφεί λιτά και περιεκτικά το χαμό του συναγωνιστή του Καραϊσκάκη.

Πηγή 3. Η λαϊκή Μούσα δεν έμεινε ασυγκίνητη από τον θάνατο του Καραϊσκάκη. Στο δημοτικό τραγούδι τονίζεται η αυταπάρνησή του, καθώς εμφανίζεται να προσπαθεί με κάθε τρόπο να κρύψει τη σοβαρότητα του τραυματισμού του, για να μην επηρεάσει το ηθικό των συμπολεμιστών του.

Εικόνα 1. Η πολιορκία των Αθηνών στάθηκε η πιο σημαντική σύγκρουση στη Στερεά Ελλάδα, μετά από την πολιορκία του Μεσολογγίου. Η σημασία της ήταν εξόχως συμβολική, καθώς η Αθήνα, αν και μικρή πόλη εκείνη την εποχή, εξακολουθούσε να αποτελεί το σύμβολο του αρχαιοελληνικού πολιτισμού.

Εικόνες 2-3. Ο Καραϊσκάκης, ο αδιαφιλονίκητος αρχηγός της Ρούμελης, υπήρξε ένας από τους πλέον ικανούς αγωνιστές της Επανάστασης. Προς τιμήν του το ελληνικό κράτος έδωσε το όνομά του στο ποδοσφαιρικό γήπεδο του Φαλήρου, το γνωστό γήπεδο «Καραϊσκάκη».

Εικόνα 4. Ο Μακρυγιάννης πολέμησε τόσο στη Στερεά Ελλάδα όσο και στην Πελοπόννησο. Μετά τον Αγώνα έμαθε γράμματα για να συγγράψει τα *Απομνημονεύματά* του, που αποτελούν όχι μόνο ιστορική αλλά και πολιτική παρακαταθήκη. Οι πολιτικές του απόψεις συνοψίζονται στη φράση «Είμαστε στο εμείς, και όχι εις το εγώ». Μετά τον τερματισμό της Επανάστασης περιέγραψε μάχες και γεγονότα στον Δ. Ζωγράφο, ο οποίος από τις αφηγήσεις του φιλοτέχνησε τους γνωστούς του πίνακες, όπως ο πίνακας της εικόνας 1 του βιβλίου του μαθητή.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

Οι τελευταίες στιγμές του Καραϊσκάκη, όπως τις παραδίδει ο Κασομούλης

«Όπως και αν είμαι, εγώ μεταβαίνω εις Αίγινα, όπου ελπίζω εκεί να ιατρευθώ· πλην, εάν πεθάνω, σας παραγγέλλω, εσάς μάλιστα τους παντοτινούς συναγωνιστάς μου, να μένετε ομονοιασμένοι και ακώριστοι· διότι έχετε πολλούς αντιζήλους να παλεύσετε. Τίποτες δεν θα πάθετε, εάν σταθήτε εν σώμα και μία ψυχή. Να φροντίσετε να φυλάξετε τας θέσεις σας, και να λύσετε την πολιορκίαν των Αθηνών. Και να προσπαθήσετε να μη εντροπιαθήτε εις όλα τα κινήματά σας. Διά κάθε ενδεχόμενον, αφίνω προς εσάς τους αγαπημένους μου και την διαθήκην μου: Εις τον υιόν μου αφίνω το ντουφέκι μου την Βασιλικήν (γυρίζει και το κοίταξεν)· τα πλούτη οπού απέκτησα από μικρό παιδί είναι αυτό μόνον. Τας θυγατέρας μου, αι οποίαι είναι ανήλικαι, και αδύναται να κυβερνηθούν, τας αφιερώω εις την προστασίαν σας».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 4, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 103.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14. Ο Φιλελληνισμός

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να γνωρίσουν το φαινόμενο του Φιλελληνισμού.
2. Να κατανοήσουν πως ο Φιλελληνισμός ενίσχυσε την Επανάσταση κυρίως πολιτικά, λιγότερο οικονομικά και ελάχιστα στρατιωτικά.
3. Να μάθουν για τη δράση γνωστών Φιλελλήνων, όπως του λόρδου Βύρωνα και του Εϋνάρδου.

Το κίνημα του Φιλελληνισμού επηρέασε σημαντικά την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, ασκώντας παράλληλα πίεση στις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να λάβουν θέση υπέρ των Ελλήνων. Παρότι οι περισσότεροι Φιλέλληνες γνώριζαν ελάχιστα ή καθόλου τους Έλληνες της εποχής τους, εν τούτοις τους υποστήριζαν καθώς ήταν οι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων, για τους οποίους έτρεφαν ιδιαίτερο σεβασμό. Ο Φιλελληνισμός στα χρόνια της Επανάστασης διέθετε και έναν ιδιαίτερο πολιτικό χαρακτήρα, καθώς οι περισσότεροι Φιλέλληνες ήταν φιλελεύθεροι δημοκράτες και κατά κανόνα ήταν αντίθετοι στις αρχές που πρόσβευε η Ιερή Συμμαχία. Ανάμεσα στις μορφές των Φιλελλήνων, που εμφανίζονται στο βιβλίο του μαθητή, ιδιαίτερη μνεία χρειάζεται να γίνει στον Σκοτσέζο αξιωματικό Τόμας Γκόρντον, ο οποίος αργότερα συνέταξε και εξέδωσε στα αγγλικά μία από τις πρώτες ιστορίες της ελληνικής Επανάστασης, καθώς και στον Ελβετό τραπεζίτη Εϋνάρδο, προσωπικό φίλο του Ιωάννη Καποδίστρια, ο οποίος διέθεσε μέρος της περιουσίας του για την Επανάσταση ενώ συνέβαλε και στην ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Τα συγκεκριμένα λόγια του Σέλλεϋ αποτελούν παραδοχή πως ο ευρωπαϊκός πολιτισμός εδράζεται πάνω στον ελληνικό. Ο Άγγλος ποιητής φτάνει στο σημείο να θεωρεί πως χωρίς τον ελληνικό πολιτισμό οι Ευρωπαίοι της εποχής του θα ήταν ακόμη άγριοι!

Πηγή 2. Η συμπάρασταση στην ελληνική Επανάσταση, που εκφράζει ο Τζέ-

φέρουν προς τον Κοραή, παρέμεινε δυστυχώς μόνο στα λόγια. Βέβαια, για τη δεδομένη συγκυρία και η ηθική συμπαράσταση είχε τη σημασία της.

Εικόνες 1-3. Ο Φιλελληνισμός υπήρξε φαινόμενο πανευρωπαϊκό. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες η Επανάσταση βρήκε υποστηρικτές. Βέβαια, κάποιοι Φιλέλληνες κινήθηκαν και από ιδιοτελή κίνητρα (επίδειξη φιλελευθερισμού στις χώρες τους, κατάληψη αξιωμάτων στην Ελλάδα). Δεν έλειψαν όμως και αυτοί που αγάπησαν πραγματικά την Ελλάδα και ζημιώθηκαν για χάρη της.

Εικόνα 4. Την εξοχότερη ίσως περίπτωση Φιλέλληνα αποτέλεσε ο λόρδος Βύρων. Ρομαντικός λάτρης της Ελλάδας, μετείχε στην Επανάσταση και μάλιστα μετέβη στο Μεσολόγγι, όπου και πέθανε.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

1. Υποδοχή Γερμανών Φιλελλήνων στο Ναυαρίνο (1822)

«Οι αρχές αυτής της ελεύθερης ελληνικής πόλης καίρονται, που βλέπουν εδώ άνδρες Γερμανούς που έρχονται να λάβουν μέρος στον αγώνα τους. Θέλουν οι αρχές να σας υποδεχθούν σαν βοηθούς αδελφούς του καταπιεσμένου λαού τους, οι οποίοι άφησαν τη γερμανική πατρίδα τους και έκαμαν πολλές θυσίες, για να πετύχουν τον ένδοξο σκοπό, αγωνιζόμενοι μαζί με τους Έλληνες εναντίον των Τούρκων».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 537.

2. Ένας Άγγλος κρίνει τους Φιλέλληνες

«Είναι περίεργο με πόσες πολλές ωμές ιδέες έρχονται οι Ευρωπαίοι στην Ελλάδα. Μερικοί σχεδιάζουν τώρα να κάνουν περιουσίες, άλλοι αποβλέπουν στη φήμη, σκοπεύοντας να παραστήσουν τον ήρωα, ενώ μια τρίτη τάξη ονειρεύεται «ασιατικά μάτια», έρωτα και ελευθερία. Μερικοί, κατεστραμμένοι οι ίδιοι ως προς την περιουσία και ως προς τον χαρακτήρα στην πατρίδα τους, ξεκινούν για την Ελλάδα για να συνεχίσουν την καταισχύνη τους».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 540.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15.

Η παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων και η Ναυμαχία του Ναυαρίνου

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να γνωρίσουν τη στάση των ευρωπαϊκών Δυνάμεων απέναντι στην Επανάσταση κατά την έναρξή της και τη μεταστροφή της μετά το 1823.
2. Να κατανοήσουν τα αίτια αυτής της μεταστροφής.
3. Να μάθουν για τη συνεννόηση των Δυνάμεων το 1827 και τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου.

Μετά το τέλος των Ναπολεόντειων Πολέμων και την οριστική κατίσχυση των μοναρχών της Ευρώπης απέναντι στη Γαλλική Επανάσταση, οι νικητές έσπευσαν να συγκροτήσουν την Ιερή Συμμαχία, η οποία είχε ως στόχο της τη διατήρηση των μοναρχικών καθεστώτων στην Ευρώπη καταδικάζοντας κάθε επαναστατική ενέργεια. Με τη λογική της αντίθεσης προς κάθε εξέγερση, η Ιερή Συμμαχία έσπευσε να καταδικάσει την ελληνική Επανάσταση αμέσως μόλις έγινε γνωστή η εκδήλωσή της. Ωστόσο, τα αμέσως επόμενα χρόνια εκδηλώθηκαν σοβαρές διαφωνίες στους κόλπους της Ιερής Συμμαχίας σε σχέση με το Ελληνικό Ζήτημα. Προηγήθηκε η μεταστροφή της αγγλικής πολιτικής, στη διάρκεια του 1823, ενώ ακολούθησαν οι Ρώσοι και οι Γάλλοι. Αποτέλεσμα της αλλαγής της στάσης των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους Έλληνες υπήρξε και η Ναυμαχία του Ναυαρίνου, κατά την οποία καταστράφηκε ολοσχερώς ο οθωμανικός στόλος ενώ άνοιξε ο δρόμος για την ανεξαρτησία της Ελλάδας.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Η Ναυμαχία του Ναυαρίνου έτυχε ενθουσιώδους υποδοχής από τους Έλληνες, καθώς έπληξε καίρια τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο αλλά και ενέπλεξε ενεργά τις Μεγάλες Δυνάμεις στο Ελληνικό Ζήτημα.

Πηγή 2. Το πλέον γνωστό χωρίο από τα *Απομνημονεύματα* του Μακρυγιάννη. Σ' αυτό ο στρατηγός εξηγεί τον κύριο λόγο που τον παρακίνησε να γράψει το έργο του, που δεν είναι άλλος από την προαγωγή του κοινού συμφέροντος έναντι του ατομικού.

Εικόνες 1-5. Η Ναυμαχία του Ναυαρίνου υπήρξε γεγονός σπουδαίας σημασίας όχι μόνο για την ελληνική Επανάσταση αλλά και για τις σχέσεις των τριών Δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας) τόσο μεταξύ τους όσο και με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ενίσχυσε τους Έλληνες ώστε να ανακάμψουν απέναντι στις τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις, ωφέλησε σαφώς τα ρωσικά συμφέροντα και έβλαψε κυρίως τα αγγλικά, καθώς η Ρωσία παραδοκώσε για έναν νέο ρωσοτουρκικό πόλεμο που η Αγγλία ήθελε πάση θυσία να αποτρέψει. Δυσχέρανε, τέλος, τις διπλωματικές σχέσεις της Υψηλής Πύλης και με τις τρεις Δυνάμεις.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

1. Το τελευταίο και μυστικό άρθρο της Συνθήκης του 1827

«Τελευταίον, παρά πάσαν προσδοκίαν, αυτά τα μέτρα δεν ήθελον αρκείσαι εις το να κάμουν την Οθωμανικήν Πύλην να δεχθή τας προτάσεις των Υψηλών συμφωνουσών Δυνάμεων ή, εάν πάλιν οι Έλληνες απορρίψουν τας υπέρ αυτών συμφωνίας τας περιεχομένας εις την σημερινήν Συνθήκην, αι Υψηλαί Δυνάμεις ουχ ήπτον θέλουν εξακολουθήσει το έργον της ειρνοποιήσεως επί των μεταξύ αυτών συμφωνηθεισών βάσεων και κατά συνέπειαν δίδουν από τούδε την άδειαν εις τους εν Λονδίνω Αντιπροσώπους των να συζητήσουν και να προσδιορίσουν τα μετά ταύτα μέτρα, των οποίων η χρήσις δυνατόν να καταστή αναγκαία».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 4, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 196.

2. Έκθεση του Γάλλου ναύαρχου Δεριγνύ για τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου

«Ο τουρκικός στόλος κατεστράφη. Σας σέλλω εν σχεδιάγραμμα της επιθέσεως. Συνεζητήσαμεν οι τρεις Ναύαρχοι επί της ανάγκης να έλθωμεν εις Ναυαρίνον και να καλέσωμεν τους Τούρκους κυβερνήτας να παύσουν τας εχθροπραξίας. Είχον επιδοθή εις καταστροφάς κατά ξηράν. Εισήλθομεν λοιπόν εις το Ναυαρίνον και αναγγείλαμεν, ότι θα αναμένωμεν την πρώτην προσβολήν».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 4, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 200.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16.

Οι Εθνοσυνελεύσεις και η πολιτική οργάνωση του Αγώνα

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να αντιληφθούν την ανάγκη κεντρικής διοίκησης του Αγώνα.
2. Να μάθουν για τις τρεις πρώτες Εθνοσυνελεύσεις και τις σπουδαιότερες αποφάσεις τους.

Τα συντάγματα της Επανάστασης υπήρξαν από τα πιο δημοκρατικά συνταγματικά κείμενα της εποχής τους. Επηρεασμένα σε μεγάλο βαθμό από τα αντίστοιχα συντάγματα της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης, επιδίωκαν τη δημιουργία μιας ευνομούμενης και δημοκρατικής πολιτείας, κατά τα πρότυπα των ανεπτυγμένων χωρών της δυτικής Ευρώπης. Αξίζει επίσης να αναφερθεί πως με τα επαναστατικά Συντάγματα η Ελλάδα απέκτησε για πρώτη φορά μία διοικητική δομή που μοιάζει αρκετά με τη σημερινή. Οργανώθηκαν υπουργεία, ενώ ρυθμίστηκε η απονομή της δικαιοσύνης με διαφορετικό τρόπο από ό,τι συνέβαινε την εποχή της Τουρκοκρατίας. Η εξουσία κατανεμήθηκε ανάμεσα στο Εκτελεστικό (κάτι αντίστοιχο με το σημερινό Υπουργικό Συμβούλιο) και το Βουλευτικό (αντίστοιχο με τα σημερινό Κοινοβούλιο), ενώ το 1827 στην Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας, προστέθηκε στις δύο πρώτες εξουσίες (εκτελεστική και βουλευτική) και η δικαστική εξουσία.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Η συγκίνηση κατά την Α' Εθνοσυνέλευση ήταν έντονη, καθώς για πρώτη φορά στη νεότερη ιστορία του το ελληνικό έθνος προέβαινε σε δική του νομοθεσία και συγκροτούσε δική του κυρίαρχη κυβέρνηση.

Πηγή 2. Σ' αυτό το απόσπασμα από το πρώτο Σύνταγμα γίνεται αναφορά στις αρχές της ισονομίας και της ισοπολιτείας, ενώ κατοχυρώνονται ως βασικά δικαιώματα η ιδιοκτησία, η τιμή και η ασφάλεια.

Εικόνα 1. Βλ. σχόλιο σε κεφάλαιο 4, εικόνα 2.

Εικόνα 2. Ο Ιωάννης Κωλέττης υπήρξε η κυρίαρχη προσωπικότητα του Γαλ-

λικού κόμματος κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, αλλά ακόμη περισσότερο μετά το πέρας της. Κυριάρχησε στην πολιτική σκηνή στα χρόνια του Όθωνα, συμμετείχε στην επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου και ανήλθε στο αξίωμα του πρωθυπουργού στα 1844. Ήταν ο εισηγητής του όρου «Μεγάλη Ιδέα».

Εικόνα 3. Βλ. σχόλιο σε Πηγή 1.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

1. Απόσπασμα από το πρώτο Σύνταγμα (1822)

«Το Ελληνικόν ἔθνος, το υπό την φρικώδη Οθωμανικὴν δυναστείαν, μη δυνάμενον να φέρη τον βαρύτατον και απαραδειγμάτιστον ζυγόν της τυραννίας, και αποσεΐσαν αυτόν με μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διά των νομίμων Παραστατών του, εις Εθνικὴν συνηγμένην Συνέλευσιν, ενώπιον Θεοῦ και ανθρώπων, την Πολιτικὴν αυτού ὑπαρξιν και ανεξαρτησίαν.

[...]

α. Η επικρατούσα θρησκεία εις την Ελληνικὴν επικράτειαν εἶναι της Ανατολικῆς Ορθοδόξου του Χριστοῦ Εκκλησίας· ανέχεται ὅμως η Διοικήσις της Ελλάδος πάσαν ἄλλην θρησκείαν, και αι τελεταί και ιεροπραγαί εκάστης αυτών εκτελοῦνται ακωλύτως».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 389.

2. Απόσπασμα από το Σύνταγμα της Τροιζήνας (1827)

«Κεφ. Γ', 6. Ἕλληνες εἶναι:

α'. Ὅσοι αυτόχθονες της Ελληνικῆς Επικρατείας, πιστεύουσιν εις Χριστόν.

β'. Ὅσοι από τους υπό τον Οθωμανικόν ζυγόν, πιστεύοντες εις Χριστόν, ἤλθαν και θα ἔλθωσιν εις την Ελληνικὴν Επικράτειαν, διά να συναγωνισθώσιν ἢ να κατοικήσωσιν εις αυτήν.

γ'. Ὅσοι εις ξένας Επικρατείας, εἶναι γεννημένοι από πατέρα Ἕλληνα.

δ'. Ὅσοι αυτόχθονες και μη, και οι τούτων απόγονοι, πολιτογραφηθέντες εις ξένας Επικρατείας προ της δημοσιεύσεως του παρόντος Συντάγματος, ἔλθωσιν εις την Ελληνικὴν Επικράτειαν, και ορκισθώσι και πολιτογραφηθώσιν».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 4, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 139-140.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας και το έργο του

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να αντιληφθούν πως ο Καποδίστριας έθεσε τις βάσεις του κράτους στα απελευθερωμένα εδάφη.
2. Να μάθουν πως τόσο η αναγνώριση της ανεξαρτησίας όσο και η διεύρυνση των συνόρων του ελληνικού βασιλείου του 1832 αποτελούν καρπούς των δικών του διπλωματικών προσπαθειών.
3. Να κατανοήσουν το μέγεθος της προσφοράς του.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας υπήρξε ανιδιοτελής και ικανότατος κυβερνήτης του νεοελληνικού κράτους. Ο Καποδίστριας ήταν ο Έλληνας με τη μεγαλύτερη διπλωματική εμπειρία στα χρόνια του, καθώς είχε διατελέσει, πριν γίνει κυβερνήτης, υπουργός Εξωτερικών του τσάρου και συντάκτης του τότε ελβετικού συντάγματος. Ήταν επίσης ισόβιος γεροϋσιαστής στην Ελβετία, απόλυτα καταξιωμένος πολιτικά σε όλη την Ευρώπη, όταν η Γ' Εθνοσυνέλευση του ανέθεσε τη διακυβέρνηση της χώρας. Οι διπλωματικοί χειρισμοί του σε σχέση με το Ελληνικό Ζήτημα από τις αρχές του 1828 υπήρξαν μοναδικοί. Κατόρθωσε με ελάχιστα μέσα πίεσης, επιστρατεύοντας κυρίως τη βαθιά του γνώση της διεθνούς πολιτικής σκηνής και διπλωματική ευελιξία, να αποκομίσει τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη για την Ελλάδα.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Με την επιστολή του αυτή ο Καποδίστριας ενημερώνει τον Κοραή για τους υψηλούς στόχους που θέτει για την Ελλάδα και τον καλεί να φανεί αρωγός των προσπαθειών του στον τομέα της εκπαίδευσης.

Πηγή 2. Η οικονομική κατάσταση της χώρας τα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια ήταν πολύ άσχημη. Η συντριπτική πλειονότητα των Ελλήνων ήταν αγρότες, αλλά τα χωράφια είχαν μείνει λόγω του πολέμου σε αρκετές περιοχές ακαλλιέργητα και είχαν καταστεί χέρσα. Οι μέθοδοι καλλιέργειας δεν ήταν σύγχρονες, γεγονός που επέτεινε τη γενική δυσπραγία.

Εικόνες 1-2. Ο Καποδίστριας υπήρξε ο πρώτος Κυβερνήτης του ελληνικού κράτους. Προηγουμένως είχε διατελέσει υπουργός Εξωτερικών του τσάρου Αλέξανδρου και γερουσιαστής στην Ελβετία. Ήταν ο πλέον γνωστός Έλληνας της εποχής του στους διπλωματικούς κύκλους της Ευρώπης. Χρησιμοποίησε τις επαφές, τις γνώσεις αλλά και την έμφυτη διπλωματική του ικανότητα, ώστε να πετύχει περισσότερα απ' όσα φάνταζαν δυνατά όταν το 1827 εκλεγόταν Κυβερνήτης. Από το 1828 μέχρι το 1831 που δολοφονήθηκε, πέτυχε ώστε η αρχική αυτονομία, που διαπραγματεύονταν οι Μεγάλες Δυνάμεις για την Ελλάδα, να μετατραπεί σε ανεξαρτησία και να αυξηθεί σημαντικά η έκταση του κράτους. Την επιτυχία της πολιτικής του δεν έζησε να την χαρεί, καθώς η Συνθήκη της Κωνσταντινούπολεως (1832) υπεγράφη λίγους μήνες μετά τη δολοφονία του.

Εικόνες 3-4. Η Αίγινα και το Ναύπλιο ήταν οι δύο πρώτες πρωτεύουσες του ελληνικού κράτους. Αμφότερες οι δύο πρωτεύουσες επελέγησαν με βάση δύο κριτήρια: πως διέθεταν λιμάνια και πως βρίσκονταν σε περιοχές προστατευμένες από τις επιθέσεις των Οθωμανών.

Επιπλέον πηγές και εικόνες

Η άποψη του Αυστριακού διπλωμάτη Prokesh v. Osten για τον Καποδίστρια

«Όταν έφτασα στο Ναύπλιο, επισκέφθηκα τον Heideck, στον οποίον ο Γρίβας μόλις είχε παραδώσει τη θέση. Το βράδυ της ίδιας μέρας συνομίλησα μόνος με τον Καποδίστρια για λίγες ώρες. Με έθελξαν οι τρόποι του, η μορφή του, ο τόνος της φωνής του, η συνέπεια των εξωτερικεύσεών του. Έχει πολλή πραότητα στα λόγια του και αποφασιστικότητα στη θέλησή του. Το ευγενικό του βλέμμα, θα μπορούσα να πω, ακτινοβολεί στις εξωτερικεύσεις του. Αλλά δεν παρέβλεψα, σ' αυτόν τον ρήτορα, τον άνθρωπο, που δεν θα μάθει τίποτε, αλλά θα φέρει μαζί του τη μόρφωση· κατάλαβα ότι στην ικανότητα να εκφράζεται και στη διεξαγωγή των υποθέσεών του ξεπερνά κάθε άλλον που η Ελλάδα έχει προβάλει και η Ευρώπη στέλνει εδώ· και ομολογώ ότι οι σκοποί του μου φάνηκαν τίμιοι. [...] Κατοικεί στο σπίτι του εμπόρου Ξένου. Για τον εαυτό του έχει ένα μοναδικό δωμάτιο· μέσα σ' αυτό βρίσκεται το κρεβάτι του εκστρατείας, ένα τραπέζι, δύο καρέκλες».

Απ. Βακαλόπουλος, *Επιλεκτές βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως*, τόμ. 4, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 231.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 18.

Το τέλος της Επανάστασης και η ελληνική ανεξαρτησία

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

1. Να κατανοήσουν πως το 1828 υπήρξε έτος αντεπίθεσης των Ελλήνων σε όλα τα μέτωπα.
2. Να μάθουν για τις βασικές διπλωματικές και στρατιωτικές κινήσεις του Καποδίστρια.
3. Να γνωρίσουν την εξέλιξη των συμφωνιών κατά τα έτη 1830-1832 ως προς το ζήτημα της ανεξαρτησίας και της εδαφικής έκτασης του ελληνικού κράτους.

Το 1828 η Ρωσία, εκμεταλλευόμενη και την καταστροφή του τουρκικού στόλου στο Ναυαρίνο, κήρυξε τον πόλεμο στην Υψηλή Πύλη. Μέσα σε λίγους μήνες οι Ρώσοι στρατιώτες έφτασαν στην Αδριανούπολη, πολύ κοντά στην Κωνσταντινούπολη. Τότε ο Σουλτάνος υποχρεώθηκε να υπογράψει την ομώνυμη συνθήκη, δεχόμενος για πρώτη φορά τη συγκρότηση αυτόνομου ελληνικού κράτους. Το επόμενο χρονικό διάστημα οι διπλωματικές διεργασίες των Μεγάλων Δυνάμεων εντάθηκαν και, σε συνδυασμό με την διπλωματική δεξιοτεχνία του Καποδίστρια, οδήγησαν στην υπογραφή του πρωτοκόλλου του Λονδίνου, τον Φεβρουάριο του 1830, με το οποίο η Ελλάδα αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος.

Σχολιασμός πηγών και εικόνων

Πηγή 1. Ο Κολοκοτρώνης σ' αυτό το απόσπασμα τονίζει τον εθνικό χαρακτήρα της Επανάστασης. Επρόκειτο για αγώνα απέναντι σε ξένο δυνάστη, τον Σουλτάνο, με στόχο την απελευθέρωση του ελληνικού έθνους.

Πηγή 2. Ο Μακρυγιάννης στο συγκεκριμένο απόσπασμα μας δίνει μία από τις ωραιότερες εικόνες της πατρίδας. Ο φλογερός πατριώτης θέτει ως βασική προϋπόθεση για να προκόψει η πατρίδα την ομόνοια. Μ' αυτή την παράσταση εικονοποιεί την περίφημη φράση του «Είμαστε στο εμείς, και όχι εις το εγώ».

Εικόνα 1. Ο Γάλλος Φιλέλληνας αξιωματικός Κάρολος Φαβιέρος πολέμησε σε αρκετές μάχες κατά την Επανάσταση και συνετέλεσε στην αναδιοργάνωση των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων.

Εικόνα 2. Βλ. σχόλιο σε κεφάλαιο 17, εικόνα 4.

Εικόνα 3. Με τη Συνθήκη του Λονδίνου, που υπογράφηκε τον Φεβρουάριο του 1830 από την Αγγλία, τη Γαλλία και τη Ρωσία, η Ελλάδα αποκτούσε την ανεξαρτησία της με περιορισμένα όμως σύνορα (οροθετική γραμμή Αμβρακικού κόλπου – Σπερχειού ποταμού).

Επιπλέον πηγές και εικόνες

Άρθρα της Συνθήκης της Κωνσταντινουπόλεως (1832)

- «2. Η αποζημίωση της Τουρκίας ορίζεται σε 40 εκατομμύρια γρόσια, αν η Διάσκεψη του Λονδίνου προκρίνη τη γραμμή Αμβρακικού-Παγασπτικού, και σε 30, αν προκρίνη τη γραμμή Αμβρακικού-Σπερχειού.
3. Αμέσως θα άρχιζε η χάραξη της γραμμής των συνόρων από οροθέτες των τριών Δυνάμεων, με συμμετοχή και Τούρκου οροθέτη, και με δυνατότητα συμμετοχής και Έλληνας. Η χάραξη αυτή θα πρέπει να τελειώσει μέσα σε έξι μήνες».

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΒ', σ. 577.

